

КНИГА ПРО НОБЕЛІВСЬКОГО ЛАУРЕАТА

Світлана Алексієвич – Нобелівський лауреат із Івано-Франківська (Станіслава). – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2017. – 126 с.

Здається, це перше видання такого типу в Україні. Відрадно, що воно виходить в Івано-Франківську, ще більш відрадно, що видання виходить за сприяння Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. На перший погляд, все виглядає закономірним. Світлана Алексієвич – письменниця-документаліст, лауреат Нобелівської премії з літератури 2015 року, народилася в Станіславі, виросла і навчалася у білорусі. Батько – військовий, потім учитель. Батько – білорус, мати – українка.

Але у нас усе, що виглядає закономірним, насправді є ентузіастичним поривом одинаків. Степан Хороб – професор Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, в часи своєї журналістської молодости, активно читав і перекладав твори Алексієвич. Тому закономірно (sic!), що він і підготував це видання.

Я не буду розтікатися “мислю по древу”. Алексієвич зробила те, що мала зробити. Вона подала документальний зріз світської і постсвітської епохи через голоси свідків – голоси з минулого. Як це їй вдалося, бачимо самі. Такі книжки важко читати. Тут сотні історій. Жодна белетристика за цими історіями не вженеться. А якщо спробує їх “белетризувати” – може програти. Тому що не кожна людська історія трагічна, драматична чи комічна, – може стати сюжетом літературного твору. Естетично взірцевим і етично хвилюючим.

Кожна із книг Алексієвич («У війни не жіноче обличчя», «Останні свідки», «Цинкові хлопчики», «Чорнобильська молитва», «Час секунд-хенд») в своїй основі є сакральним текстом, де відтворена історія простої людини, її деградації і її духовного виростання. Тут важко визначити межу Добра і Зла. Бо сама Людина і є цією межею. І дуже часто стадне, біологічне, інстинкт не перемагає духове. Все це розказано у книгах Алексієвич.

Письменниця має симпатиків і недругів. Як кожна талановита творча особистість. Має свої “мінуси” і свої “плюси”, як кожна дитина свого часу. Має свою правду і живе зі своєю кривдою. Це банальності, які я повторюю. Небанальним є її намагання втриматися Самій і втримати Людину в силову полі Любови. Адже “важко у наш час говорити про любов”.

Людські історії, почуті Світланою Алексієвич, даремно вона називає себе “людиною-вухом”, є сумні і вражаючі. Чого вартують ті розмови – воєнні і повоєнні. Хоча все життя людини світської, – а я теж складова цього продукту, бо на час розпаду СРСР мені виповнилося

30 літ, – це боротьба і підготовка до боротьби. Чи як сказала сама письменниця, – “ми або воювали, або готувались до війни. Якщо придивитися – й далі думаємо по-військовому. Вдома, на вулиці. Тому в нас так дешево вартує людська душа. Усе, як на війні”.

Нічого не змінилося. Ми воюємо, ми виживаємо, ми пристосовуємося до сучасних подій і готуємося до нової війни. Література, мистецтво в цілому, не можуть стримати цього апокаліптичного передсмертного ризику Людини. “Великі книги валяються під ногами”. Винен процес. Процес – виживання, і він тягнеться, для кого день, для кого – кілька десятків років. “З’їдач хліба” перемагає людину мислячу. Трагедія – очищує одиничні душі і вводить в летаргійний стан мільйони.

Документалістика Світлани Алексієвич – реквієм Людині, яка потрапляє в пастку спільного проживання і, переважно, знаходить “крайнього” в усіх бідах виживання всіх, лише не себе.

На завершення розмови про структуру книжки. Упорядник, сиріч, Степан Хороб, підійшов відповідально. Маємо у книзі виступи Світлани Алексієвич, в тому числі і Нобелівську промову. Фрагменти зі всіх книжок і витяги з критичних оцінок її творчості, перекладені з білоруської та російської мов Степаном Хоробом і Лесею Лисенко. А ще ілюстративний матеріал додає повноти і ваги сій книжці.

Світлана Алексієвич готує наступну книжку про кохання і старість. Себто вона знову відтворює сакральні сюжети. Вони давно проговорені і прописані, але її вміння індивідуалізувати історію малої людини, надаючи саме “тієї” інтонації, витворює з Алексієвич біблійного автора. Навіть тоді, коли сам біблійний контекст ми забули і сприймаємо його як голлівудський блокбастер чи пропагандистське москальське “рускомірне” кіно.

Р. С. Коли минулого травня вмирала моя мама, – а я з тих придуркуватих, які виговорюють усе, аби не сказати найголовнішого, – то просила, аби я не розказував про її вмирання, а заповідала мені витворити її історію Життя.

Витворити те, чим все своє літературне життя займається Світлана Алексієвич.

АНТОНІВ ВОГОНЬ

Такий далекий травень 1997-го, коли після презентації книжки прози Андруховича в обласній бібліотеці, до нас зі Степаном Процюком підійшов високий світолорусий бородатий чоловік, який назвався Антоном Морговським (1957-2001). Він сказав, що незабаром виходить його новий роман, і він хотів би, аби ми були на його презентації.

Книжка вийшла восени – роман «Фіфті-фіфті». Мені роман не сподобався. Про це я й сказав на презентації. Антон вислухав спокійно,

з якимись моментами погоджувався, а про якісь просто сказав: «*Ще поговоримо*».

Вже пізніше, й не від Антона, я дізнався, що цей роман писався в екстремальних для Антона умовах. Він осліп, лікувався в Польщі, й писав через трафарет, аби лиш не збожеволіти.

Я прочитав усі його повісті і романи. Напевне, за винятком перших книг «*І тоді я прийду...*» (1983), «*Свято білої сорочки*» (1989), а також повісті «*Смерть у золотих пісках*». До деяких з повістей і романів мав безпосередній стосунок.

Так, повість «*Тінь птеродактиля*» (надрукована 1992 в журналі «*Березіль*») цікава тим, що я опосередковано став прототипом головного героя. Антон мені це казав сам. Прочитавши її – читач зрозуміє, про що йдеться. Особливо, коли знає мій “пунктик” майже *судівський*: говорити правду, одну лиш правду. Смішно і не смішно. Але щось в тому є.

Що стосується останнього роману Антона «*Інший*», то тему для написання підказав я. Це була весна 2001 року, Антон лежав у лікарні після чергової спроби самогубства, – довгі роки він хворів на цукровий діабет (в народі хворобу називають “*антонів вогонь*”), хвороба приймала все загрозливіші форми, і Антон, в якийсь із моментів втомившись від боротьби, просто прийняв величезну кількість інсуліну. В лікарні він був у жахливому стані, але мислив логічно і раціонально.

Ми прийшли втрьох – Степан Процюк. Олег Криштопа і я. “*Все, хлопці, – сказав Антон, – я свою письменницьку програму виконав. Більше не знаю, про що писати*”. І тут у мене вирвалося: “*Пиши про людину, яка вмирає*”. Чому так вирвалося? Треба знати наші з Антоном стосунки і бесіди. Це був сильний і мужній чоловік. Ми не загортали в папірці розмови про літературу, і коли мені не подобалося щось у його писаннях, я відкрито йому це казав. Так само відверто говорив зі мною Антон про мої критичні опуси. Антон уважно глянув на мене і побачивши, що я не жартую, відповів: “*Про це вже писали інші*”. “*І що з того, – заперечив я. – У кожного свій досвід*”...

Був ще один аргумент мого перманентного конфлікту-діалогу з Антоном, якого я йому теж наводив: “*Якби ти був здоровий, ти б ніколи вже не писав, а нас на поріг хати не пускав*”. Антон промовчав, лише кинув фразу: “*Ти помиляєшся*”. Нині знаю, що я був зарадикальний. Мені пощастило, що в Антона витримка і поведінка були чоловічими.

24 грудня 2001 року Антон зателефонував мені додому і сказав: “*Євгене, я Твоє замовлення виконав. Тільки-но поставив крапку в романі*”. Домовилися, що я повернуся з села, зателефоную і він дасть мені рукопис для прочитання. Ще просив мене допомогти надрукувати повість «*Тінь птеродактиля*». Я відповів, що спробую, а потім зателефонував і повідомив, що домовився із Володимиром Науменком, він візьме повість у журнал.

29 грудня увечері мені зателефонував Степан Процюк і повідомив, що хвилини десять тому у лікарні помер Антон Морговський. Прощалися ми 31 грудня, з будинку трауру гріб виносили Степан Процюк, я, Олег Криштопа і Тарас Прохасько. Машиною Антона повезли на малу батьківщину, містечко Первомайське на Житомирщині, де й він похований.

Ще декілька років після смерті його молодший брат Віктор скликав нас на поминальні обіди на річницю смерті Антона. І Вікторова дружина розповіла хвилюючий епізод: коли вони влітку приїхали вперше на могилу Антона, то зі здивуванням побачили, що біля дерев'яного хреста якась пташка спорудила гніздо і вивела пташенят.

З Антоном у мене склалися непрості стосунки. Я не кажу, що він мене любив, а я йому симпатизував. Але я розумів, попри свою спадкову запеклість, що в особі Антона має українська література талановитого прозаїка, якого чомусь не знає. Цей стан інколи зачіпав і самого Антона. Пригадую, як одного разу сказав мені так з притиском: *“Нічого не розумію, що в цій літературі відбувається. Я – добротний прозаїк. Андрухович і Процюк такими не є. Чому про них говорять, про мене – ні”*. На що я відповів, що крім таланту, треба мати везіння і працювати на створення свого іміджу. А Степан одного разу мені сказав: *“Знаєш, виходив я від Антона, і раптом оглянувся. І таку в погляді побачив зневагу і ненависть, що аж мороз поза шкірою пішов”*. Таке сприйняття і такий настрій в Антона був хвилиний і викликаний тяжким фізичним станом.

Він пішов від дружини, винаймав квартиру, рідко спілкувався з десятирічним сином Елізаром. А в останній місяць жалівся Степанові і мені, що дружина не пускає сина до нього. Я не пхаюся у причини таких стосунків сімейних, але факт настільки промовистий, що оминати його в розмові про Антона – не можу. Коли Антон помирав, то останніми словами були: *“Еліа...Еліа...”*, і брат Віктор так і не знав, до кого звернені слова – до Бога чи до сина.

Влітку 2001 року ми з Антоном домовилися, що я напишу нарис про його творчість. Обумовили ціну роботи. Це була його вимога – все обумовити: *“Ми не є друзями, але ми колеги і партнери. Зрештою, на якісь речі творчі дивимося однаково”*, – таким був його аргумент. Нарису я не написав, але зате видав роман *«Інший»* в своїй редакції, бо Антон залишив лише чернетку з правками, які розбирав я; видав фрагменти *Щоденникових записів*, декілька оповідань з ненадрукованої збірки *«Лекція»*, і провів з ним розмову, яка виявилася останньою.

Листування Антона не збереглося. Брат Віктор казав, що є листування із ним, а це – родинне листування і до літератури стосунку не має. Щоденникові записи я переглядав уважно. Принаймні ті, які мені давав читати брат Віктор. Краще з тих матеріалів я відібрав, не забуваючи і про певні делікатні речі в оприлюдненні. Де сьогодні оригінали цих записів, – не знаю. Можливо, їх вже нема.

Минулого року я кинув ключ писати спогади про Антона. Він вчився на українській філології Київського університету на межі 70-80-х років минулого століття. Але відгукнувся лише Дмитро Кремінь, який у журналі «Перевал» (2017, ч. 3-4) подав короткий спомин про перебування Антона в Миколаєві, де він короткий час жив і працював після закінчення університету.

Антон із родини польських виселенців, що перебралися на Житомирщину в середині XIX століття після якогось із польських повстань. В середині 80-х був референтом відомого психотерапевта Віктора Кашпировського, про останнього навіть написав книжку «*Феномен Кашпировського*», яка вийшла польською мовою в 1990 році. Бібліотеки Антон не збирав. Книжок не зберігав. Навіть своїх. Що у нього було з книжок – словники. «*Прозаїк повинен постійно вчити мову*», – таким було його правило.

Про себе Антон говорив мало. Принаймні, мені говорив мало. Більше його знав Роман Киселюк, бо був період (1987-1997), коли Антон жив у Яремчі, збудувавши величезний будинок. Там тепер якась католицька місія. Займався бізнесом, починав із «*фінансових пірамід*», таких популярних на початку 90-х. Коли ми познайомилися, Антон був власником кількох маршруток-«*нежо*», які курсували по Франківську. Ми приходили до нього пити червоне вино, якого у нього було вдосталь, йому привозили його з Болгарії. Він його пив мало, з лікувальною метою. А хлопцям, які до нього вчащали, а це, крім Степана, мене, Івана Ципердюка й Олега Криштопи, були ще Сергій Борис і Святослав Кут, казав: «*Що ви бідними ходите. Гроші валяються під ногами. Зігніться й підніміть*». Крім вина, любив грати в карти. З нами грав хіба що «*в дурня*», а так у нього були постійні клієнти гри в покер. І ставки там були невеликі.

Основна тема творів Антона Морговського – морально-етична. Він тонкий психолог і знавець людської душі. Його проза жорстка, моментами жорстока і відразлива. Інколи видається цинічним. Особливо, коли говорить про стосунки чоловіка і жінки. Тут теж є своя особливість, викликана невиліковною хворобою.

Колись я з ним сперечався про мову його роману «*Аве, Маріє, аве*» (видрукований окремою книжкою 2002 року). Я дорікав йому за вульгаризми, ненормативну лексику. Антон в запалі мені крикнув: «*Як ти можеш писати про книжки, коли ти не чуєш мови. Невже ти не розумієш, що всі мовні партії у моїх книжках викликані внутрішньою логікою і поведінкою персонажів, а не моїм психічним збоченням*». Ми тоді добре «*погиркалися*», але спілкувалися. І частіше телефонував він, а не я. Одна з причин, неймовірна самотність Антона. Одного разу він впав вночі в кімнаті і не міг порухатися, до ранку лежав на підлозі, аж поки не прийшла людина, яка доглядала його. Він добре промерз і розповідав нам з гіркою іронією: «*Знаєте, хлопці, що я тоді думав, лежачи*

голим на холодній підлозі? Як шкода, що навіть злодій не заліз у мою кімнату. Я би його попросив підвести мене до ліжка, а потім би дав йому гроші. Вони мені не допомагають”...

У запропонований том увійшли всі його повісті і романи, які друкувалися в журналах («Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», «Березіль», «Перевал», «Кальміюс») і які не виходили окремим виданням. Тобто твори, які були фактично написані у франківський період життя Антона Морговського (1997-2001). Лише повторюємо збірку оповідань «Свято білої сорочки», вона вийшла наприкінці 80-х і загубилася у період розпаду совітської імперії. І роман «Фірона еси...» друкувався наприкінці 1996 року в журналі «Сучасність». Залишилася збірка оповідань «Лекція» і сатиричний роман «Максим Шпак пішов». Збірка датована 1989-1990-ми роками. Роман – серединою 80-х. Думаю, ще колись і ці твори підготую і видрукую. Бо в особі Антона Морговського ми маємо – маємо, а не мали – талановитого українського прозаїка, який все своє творче життя досліджував і описував феномен людської НЕЛЮБОВИ, залишаючись останнім великим українським трагіком кінця тисячоліття. Антонів вогонь ЛЮБОВИ і нині пече тих небайдужих, які знають ціну життя.

«НАРОДНИЙ РОМАН» ВІД ЯРОСЛАВА ТКАЧІВСЬКОГО

Спочатку про автора – Ярослав Ткачівський – поет, пісняр, прозаїк, публіцист, громадський діяч. Автор більше 30 книг. Лавреат декількох літературних премій. Заслужений працівник культури України. Головний редактор журналу «Перевал».

Дебютував збіркою духовної лірики «Воскесіння» (1995). Сьогодні маємо два романи, об'єднані під однією обкладинкою і однією назвою «Жертовний вогонь».

Це вже не перша прозова спроба. 2011 року вийшли дві книжки оповідань «Неділя всепрощення» і «Пісня на порозі раю». Ще через рік виходить окремим виданням повість «До моря їхали...».

Що імпонувало у цих книжках? Мова, вдале поєднання літературної мови і галицького діалекту; гумористична складова; увага до побутової деталі; домінування сюжетів з морально-етичним акцентуванням.

Нова книжка складається із двох романів «Навія» і «Монахія». Сюжет першого роману є традиційним для літератури: молода багачка Ганна хоче чарами приворожити до себе красивого парубка із сусіднього села. Ця тема так чи інакше зринає у «Землі» і «В неділю рано зілля копала...» Ольги Кобилянської, «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського, «Камінна душа» Гната Хоткевича.

Найближчими до нашого автора є книги прикарпатських письменниць Марії Дзюби «Укриті небом» і «Адамцьо» Оксани Кузів. Хоча

особливість «*Навії*» Ярослава Ткачівського в розкритті долі кількох поколінь однієї родини. Починається історія перед Першою світовою війною, а закінчується мало що не в наші дні.

Зосереджений автор не так на тлі історико-соціальному, як на етнографічно-побутовому.

Наскрізна тема – розплата людини за скоєний гріх.

Здивувала мова роману «*Навія*» – соковитий галицький діалект, особливо вдало відтворений у мові головних героїв. Окремі історичні періоди в романі подаються схематично, аби не порушувати загальну етичну сюжетну канву.

Що стосується іншого роману «*Монахиня*», то ця тема до певної міри є відкривавчою в Ярослава Ткачівського. Так, ми можемо згадати і «*Черницю*» Дені Дідро з XVIII-го століття і «*Голгофа*» Леся Гоміна з XX-го. Але це тільки зовнішня подібність. В основі роману, події якого починаються наприкінці 70-х років XX-го століття, любовний конфлікт, який приводить героїв цієї драми до взаємопротилежних життєвих рішень.

Можливо, авторів в якихось моментах забракло психологізації любовного конфлікту, але, швидше, в Ярослава Ткачівського була інша мета – відтворити складність людських стосунків, які приводять до драматичної розв'язки. Бо рішення головної героїні після років життєвих розчарувань, пов'язаних з очікуванням простого жіночого щастя, прийняти постриг, треба приймати тільки в контексті людської драми, а не знаходження людського виходу із замкнутої колії.

Окремі характери, ситуації, події виписані вмілою рукою прозаїка. Загальний ліризм двох історій – не забуваймо, що Ярослав Ткачівський є талановитим поетом-ліриком, творцем цілого ряду ліричних пісень, одна з яких – «*Волошки*» – стала народною піснею, – надає цим історіям характерної народної сентиментальності.

Можна взагалі сказати, що романи Ярослава Ткачівського «*Навія*» і «*Монахиня*» впливають з традиції народного прозописання, повертаючи читача до християнських цінностей. У цьому є їхня беззаперечна естетична вартість і запорука читацької уваги.

ПРО ВОЛОДИМИРА ГЛОВАЦЬКОГО І ЙОГО ІСТОРИЧНИЙ РОМАН «АННА-ЄФРОСИНІЯ – ВЕЛИКА КНЯГИНЯ РОМАНОВА»

Інколи дивуюся, що у нас ще з'являються такі люди як Володимир Гловацький. Чимось нагадує дуба, довго приймається, непомітно виростає, і раптом стоїш зачудований.

Хлібороб, художник-різьбяр, письменник, поет-пісняр. У кожній із іпостасей Володимир Гловацький є справжнім. Так, десь у формі поміт-

ним є брак професійної школи, але оця його хода, оце хліборобське уміння бачити суть і сутність, – виїмкове.

Володимир Гловацький вже є автором чотирьох прозових видань: автобіографічної розповіді *«Нехай святиться Ім'я Твоє»* (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012), історичного нариса *«Клич кривняків»* (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2012); історико-краєзнавчих есеїв *«Під знаменням білої блискавки»* (Галич, 2014); книжки оповідань і бувальщин *«Вар'ятське коло»* (Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2017). Також Володимир Гловацький є автором одного пісенного збірника *«Ясеневий край»* (Івано-Франківськ, 2017), і знаю, що готується новий пісенний збірник.

Читаючи його книжку історико-краєзнавчих есеїв *«Під знаменням білої блискавки»*, я висловив авторові міркування, а чому б йому не взятися за повноцінний історичний роман. Тим більше, що і тема знайшлася – доля дружини галицько-волинського князя Романа Мстиславовича Анни, матері князів Данила Галицького та Василька.

Яким було моє здивування, коли Володимир Гловацький минулого року мені сказав, аби я був готовий читати його роман.

Я не буду вдаватися в історичні перипетії, вони розкриті Гловацьким зі всією історичною достовірністю. Єдине, що біографічних фактів, так чи інакше пов'язаних з княгинею Анною, майже нема. І це дивно, бо завдячуючи Анні, ми мали двох сильніших і мудрих князів – Данила і Василька. Зрештою, дякуючи цій жінці, ми мали свого короля.

Словом, питань до джерел, чому їх так мало, не поставиш. Треба виходити з того, що можна знайти і що привідкриває бодай щось з невідомого або маловідомого про долю княгині Анни.

Маємо поки що першу частину, в якій розповідається про долю Анни від народження до підступного вбивства її чоловіка Романа Мстиславовича у 1205 році. Молода вдова залишилася з двома неповнолітніми синами, Данилові було чотири роки, Василькові – три. Як цій жінці вдалося зберегти дітей і виховати князів-державників, – літописи мовчать.

Імпонує авторське вміння увійти в історичний контекст. Боротьба за владу у Візантійській імперії розкрита у всій повноті історичних фактів (стосунки братів-імператорів Ісаака II Ангела і Олексія III). Вдало проведена лінія годувальниці Анни Інгрід, доньки варязького конунга. Художньо окреслена воєнно-політична картина дій Романа Мстиславовича.

Доповнюють авторську розповідь покажчик історичних діячів та словник архаїчної та історичної лексики. Читачеві треба буде звикнути до історико-архаїчної лексичної стилізації, бо моментами її видається загусто.

Але говоримо сьогодні про авторську пробу історичного виповідання, яка, на мою думку, є цікавою і талановитою. Зрештою, акцентування на долі княгині Анни ще раз підкреслює, що в нашій історії бага-

то невідкритого і незнаного, і добре, що письменники повертаються обличчям до історичної тематики, відкриваючи нові імена і нові сторінки.

ОТ ТОБІ Й МИКОЛА ВАСИЛЬЧУК...

Чи я ідеалізую? Чи так мені хочеться бачити? Але ось це ювілейне вибране Миколи Васильчука під дещо іронічною назвою «*От собі книжка... Записки словникаря*» сприймається мною як Взірцеві Нотатки Білокнижника.

Завжди любив читати літературно-краєзнавчу пошукову книжку. Таких було не так багато, але було. Найпершим, кого згадую (я про книжки) – Іраклія Андронікова. Його пошукові записи про Лермонтова для мене були навіть не книжками, а такими усними детективними пригодами, в яких я, яко читач, беру безпосередню участь.

Українське краєзнавство в такому контексті олюдної літератури має свої здобутки, але в них відчутна тяглість культурної традиції та історико-краєзнавчої пам'яті. Іван Білінкевич з Коломиї, Володимир Полек з Івано-Франківська, Петро Ротач з Полтави, Григорій Зленко з Одеси, Леонід Куценко з Кіровограда/Кропивницького, Григорій Гусейнов з Кривого Рогу, ще два-три імені, і напевне, усе. Але мені завжди хотілося мати краєзнавчу книжку, яка би в якомусь стратегічному задумі і втіленні перевершувала художню. У кожного з названих мною краєзнавців і шукачів літературних скарбів, сих *новітніх Бонавентур*, такі книжки майже були. Кажу майже, бо знали цих авторів, за винятком Гусейнова (редактор «*Жур'єру Кривбасу*» і автор літературно-краєзнавчої епопеї «*Господні зерна*», відзначеної Шевченківською премією 2005 року), тільки спеціалісти. А коло спеціалістів, особливо у наш «*болонсько-споживацький*» час, – «*дистанційні*» одиниці.

Микола Васильчук є автором декількох захопливих літературно-краєзнавчих нарисів, есеїв, розповідей. Назву його книжки «*Силуєти*» (2006), «*Сліди на бруківці*» (2012), «*Профілі*» (2012), «*Scripta manent (написане зостається)*» (2013). Звичайно, що бібліографія книжок Васильчука є більшою, десь більше трьох десятків. Називати усі публікації Миколи – невдячна справа, бо їх, цих публікацій, щось більше півтора тисячі. Окрім всього, Микола ще написав докторську дисертацію про літературний феномен Гуцульщини, яка теж невдовзі вийде окремим монографічним виданням.

Коло літературно-краєзнавчих досліджень Миколи Васильчука пов'язане із Коломиєю і Коломийщиною. Не думаю, що це завуження пошукових рамок. Бо Коломия – виїмкове місто на культурній мапі України. І ті українські літературно-видавничі традиції, які нараховують більше півтора ста літ, такі щось значать і в історії міста, в історії краю і цілої України.

Коли зустрічаєшся з Миколою, високим, трошки сутулим, який так хитрувато-іронічно дивиться на тебе з-під шкельців окулярів, – завжди не знаєш, чого від нього очікувати. Насправді, людина він є добра (в сенсі “добра людина”), знаюча і мудра. Бо вже пора. Як казав мій тато: *як не нині, то коли?*..

Три розділи, в яких Микола Васильчук зібрав (*визбирав*) найважливіші свої публікації, є тими трьома “ключівськими” горбами, з яких наш автор пізнавав людей світу і світ людей. Він умудрився знати людей виїмкових, які жили на зламі епох – австро-угорської, “зунрівської”, польської, “первих совітів”, німецько-окупаційної, “других совітів”, дочекавшись проголошення української незалежності. Ці люди завжди працювали на захист і поширення українського культурного (національного) простору, коли він тільки мріявся, коли за нього боролися і проливали кров. Вони не розгубили своєї любові-мрії у незалежницьких часах-покручах. Бо вірили в щось більше, як в хліб і день насущний. Вірили, що та Україна, яка прийшла до них з молоком матері, все одно вийде на праведну дорогу, з якої вже ніколи не вступиться.

Можна було би називати імена тих людей, яких Миколі Васильчуку пощастило зустріти і про яких він захотів розказати на увесь білий літературний світ. Захотів розказати про свою любов і свою мрію. Не буду цього робити. Читайте. Згадуйте. Мрійте. Живіть. І дивіться на світ “українськими очима”.

УКРАЇНА КОЗАЦЬКА: ВІЗІЯ ЛІТЕРАТУРНА...

У контексті ювілейних заходів, попри усю громадсько-наукову торжественність, локальних на державному рівні, хочу виголосити принагідні міркування з окресленням не стільки перспективи, скільки літературоцентричної стратегії.

Література з цієї теми величезна, я обмежуся джерелами не так науковими, як творчо задокументованими, бо погоджуюся із думкою Валерія Шевчука, “*що українські літописи творилися з кількох спонук: державної потреби, в погодженні з політикою того чи іншого гетьмана, в інтересі чужих держав (колаборантські) і з індивідуальної спонукки*” [Валерій Шевчук. Козацька держава. – К.: АБРИС, 1995. – 392 с. – С. 9]. Оскільки політичне і людське переважали чесне, про об’єктивне, на жаль, говорити не доводиться, тому зупинюся на літературному варіанті передісторії козаччини.

Григорій Грабянка, один із найвидатніших творців козацького міту, історію козаччини виводить з праміфічних часів: “*Народ малоросійський, прозваний козаками, має щонайдавніше походження від скіфського роду, – котрий, як кажуть, жив аж біля гір Алянські Аляни, біля річки, що протікає через Бухарську землю в Хвалинське море, – від хо-*

зар, що своєю спорідненістю сягають племені першого Яфетового сина Гомера. Після того як ці найдавніші Гомери чи Кимери чи Цимброви рушили від Азовського (Кимерійського) моря на північ і на захід, після того як вони перетворилися на Литву, на Жмудь, на Гофів, Швенів та інші народи, вони осіли в тих краях, оці Аляно-хозари – це можна зрозуміти з того, що й народ слов'янський від прабатька Яфета походить” [Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки. – К.: Т-во «Знання» України, 1992. – 192 с. – С. 15].

Один із найколеритніших творців романтичної історії козаччини, Микола Маркевич у своїй п'ятитомовій *«Історії Малоросії»* (1842-1843) виокремлює шість періодів її розвитку: *“Жизнь Малороссии представляет шесть картин разительных, резкими чертами одна от другой отдаленных. Это шесть периодов ее истории”* [Микола Маркевич. Історія Малоросії. – К.: Концерн «Видавничий Дім “Ін Юре”», 2003. – XVI; 664 с. – С. 4]. Він же називає ім'я першого козацького гетьмана: *“Начало шестнадцатого века ознаменовано важною для Малороссиян переменою. Зять князя Острожского, свойственник короля Александра, Предслав Лянцкоронский, из фамилии сенаторской, был избран первым гетманом, и от него началась наша Гетманщина; ея последовательность уже не прерывается”* [Там само. – С. 18].

Я не буду переповідати усю історію козаччини аж до її занепаду і логічного зруйнування імперією. Про це теж маємо досить літератури, хоча найконтроверсійніші дослідження козаччини з-під пера Пантелеймона Куліша (*«Історія возсоединенія Руси»* у 3-х томах, 1874; *«Отпаденіє Малороссіи от Польши»* у 3-х томах, 1888) досі не перевидані і невідомі загалу.

Романтичну візію козаччини створили українські письменники ХІХ – початку ХХ століття – Пантелеймон Куліш, Михайло Старицький, Іван Нечуй-Левицький, Осип Маковей, Андрій Чайковський, Адриян Кащенко. Роль останніх двох виїмкова. Чайковського – на теренах Галичини; Кащенко – на теренах центрально-східної України. Саме їм судилося стати вихователями нового покоління українських борців – українського козацтва національно-визвольного періоду і УПА.

У ХХ-му столітті ми мали дві спроби реанімувати козацький рух. Перший раз у 1917-1920-х роках. Період трагічний, який не здобувся на літературно-мистецьке осмислення, не дивлячись на історико-документальний роман Юрія Горліс-Горського *«Холодний Яр»* (1935), а також два ідеологічних романи Василя Шкляра (*«Чорний Ворон»*, 2009; *«Маруся»*, 2014) та історико-спогадову сагу Михайла Іванченка *«Дума про вільних козаків»* (2006).

Другий – у 1990-му році в Запоріжжі. Однак, цей процес зазнав глибоких суперечностей, які й досі не вирішені, й негативно впливають на розвиток козацького руху в Україні. Автори дослідження *«Козацтво і Західна Україна: історія, культурна спадщина»* Богдан Гаврилів,

Іван Миронюк, Михайло Сигидин (Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. – 128 с.) так характеризують сучасний стан українського козацтва: “Сучасне козацтво розкололося на декілька альтернативних формувань, яким важко знайти між собою спільну мову. Крім того, у кожному регіоні, селі чи місті існують десятки нікому не підконтрольних козацьких товариств чи об’єднань, часто-густо бутафорних або таких, що своїми діями якщо не ганьблять, то аж ніяк не сприяють консолідації і відродженню козацьких традицій” [Богдан Гаврилів, Іван Миронюк, Михайло Сигидин. – С. 11].

Сьогодні маємо ще одне випробування – московсько-українська війна, і яка роль козацьких організацій у ній, мені важко окреслити. Тим більше важко пояснити, чому сучасна література за незначними винятками (крім названих, можна згадати донецького історика і письменника Дмитра Білого, який написав декілька історико-авантюричних романів, так чи інакше пов’язаних з козацькою тематикою («*Басаврюк ХХ*», «*Заложна душа*», «*Козацький оберіг*» та ін.), черкаського письменника Сергія Зінченка («*Отаман Холодного Яру*», 2015), не звертається до цієї важливої в естетичному і патріотичному сенсі теми.

Козацькі традиції необхідно розвивати в суспільстві на всіх рівнях – громадсько-політичному, культурно-освітньому. Без державницької стратегії розвитку і конкретної роботи козацьких рух не зможе існувати.

Є. Баран, м. Івано-Франківськ